

aturada. El porter l'ha blocat! Mira com bloca aquest porter! Quina parada, manoi! Quina aturada, xiquet! Sí, quan jo jugava a futbol dèiem: blocar, verb catalaníssim, que té el doble sentit d'interceptar i d'agafar la pilota.

«Despeje». **Desembaràs, Esbandida.** *El defensa desembarassa la situació. Quina esbandida més oportuna, noi!*

«Golejada». Paraula d'importació castellana, nascuda del costum de fer la terminació castellana «-ear», «-ea», sempre 'ejar', 'eja'. Segons el meu modest parer, fóra molt més bona la paraula *golada*, com diem *aiguada, gentada, ocellada, finestrada...* quan volem indicar que hi ha bona quantitat de cada cosa d'aquestes. *Ha guanyat per golada. Li ha clavat golada.* Bé que al meu temps dèiem **pana** o **panadera** (del verb *empanar*, potser, que vol dir esclafar sota un pes, cruixir sota una farda). *Cinc a zero, quina pana! Li ha clavat una panadera!*

«Regate», «regat». **Retall. Tall. Tallada. Esquivada. Passejada. Fer una finta** (no amb el peu, sinó amb

el cos). *Aquest jugador té un retall excel·lent. Tu, no tallis tant!* És veritat que *tallar* també ho diuen d'*interceptar*, però una cosa no treu l'altra; es poden dir totes dues, en el cas corresponent. En el meu temps, **centrar** era de l'ordre del dia per a indicar combinar, servir la pilota a un altre de l'equip: *Centra, noi, no tallis tant!* Igualment **entrar** per a indicar opugnar un contrari a fi de prendre-li la pilota: *Entra'l, entra'!* I quan un porter es llançava a desviar o a blocar la pilota: *Quina llançada, manoi!*

I, ja que hi som, vull explicar per què el Barça és força menys que un club: per la llengua normal que parlen a can Barça, la qual és el castellà -i, per cert, ben parlat- i la llengua que hi apunyalen, la qual és el català. Des dels alts dirigents fins a l'últim suplent parlen un català que fa pena de sentir. Un club on no hi ha sensibilitat i respecte per al català no pot ser mai més que un club; és una cosa poc ben constituïda i inestable, híbrida per la manca d'identitat i, conseqüentment, sense fruits, sense gols.

Les tesses, les moles i les toses

per Carles Domingo

No sempre les muntanyes responen exactament al conjunt de trets formals de què hom es val per a definir-les. N'hi ha, per exemple, sense un cim inequívoc, que si bé es presenten segons un embalum considerable —potser elevat abruptament i tot— en arribar al capdamunt s'aplanen i mostren un tipus de relleu poc accentuat, àdhuc del tot pla en algunes.

Aquesta mena de muntanyes, diferenciades més que més per l'aspecte d'aqueixa porció superior, són anomenades *tesses* (si aquella part superior és més o menys ondulada) o *moles* (si hi presenten un planell). Per altra banda, els vessants dels dos relleus solen ser rostos; però més escarpats, o encinglerats, en les moles; i més bonyeguts (diguem amb bonys successius) en les tesses.

Precisament aquestes característiques de vora escarpada, de planell superior ras i de perímetre si fa no fa arrodonit —com suggereix el nom de *mola*— fan que les moles siguin uns relleus prou inconfusibles dins el paisatge; llurs contorns, ben definits, les aïllen en certa manera o destrien netament dintre el

conjunt de què puguin formar part. Ho veurem ben clar evocant tan sols algunes de les muntanyes que porten aquest apel·latiu, com *la Mola*, a Sant Llorenç del Munt (al capdamunt de la qual només es pot arribar per un camí de grau), *la mola de Lord*, *la de Llaberia* o *la de Colldejou*.

La mola de Llaberia, al límit entre el Baix Camp i el Baix Ebre. La plataforma en què acaba és en bona part rocosa i, per tant, escau d'anomenar-la capçada.

Com a nom d'un determinat tipus de muntanya, la *tossa* abunda sobretot als Pirineus cerdans, i val a dir que la definició que el diccionari Alcover-Moll i la GEC en fan —«elevació del terreny ampla i ondulada»— escau prou bé a les tosses d'aquesta contrada (la *tossa Plana de Lles*, la *tossa d'Er*, etc.), que presenten, realment, un aspecte voluminós i bonyegut; en definitiva, feixuc.

En canvi, per exemple, sembla que al nord-est del Principat no n'hi ha gaires, de tosses. Amb tot, en tenim tres de gairebé juntes al Collsacabra, a la vora abrupta que fa damunt la plana d'en Bas (la *tossa de Sant Miquel*, la de *Pibernat* i la de *Pujolriu*). Per contra, se'n troben ara i adés cap al sud-oest. Esmentem, entre el bon reguitzell que hom en pot retreure, unes quantes de les que coneixem o que reporta el DECLC: la *tossa de Montbui* (conca d'Òdena), que diríem que té més aspecte de mola que de *tossa*; la *tossa de Viamar*, a la serra de Cardó; la *Tossa*, dita simplement així, a Tivissa; la *tossa de la Reina*, als Ports de Beseit. Coromines n'esmenta encara fins cap a Castelló de la Plana, a més de dues de mallorquines, del terme de Lluc.

Del primitiu *tos*, i en especial de l'accepció d'aquest mot, que designa la «part més alta del cap, la regió compresa entre les dues banyes dels animals del bestiar boví, oví i cabrum», i seguint la tendència d'aplicar metafòricament noms del cos com a apel·latiu d'accidents geogràfics, tenim per derivació *tossa* i, així mateix, *tossal*.

La *o* de *tos* és oberta (el diccionari Alcover-Moll i el Coromines grafien *tòs*); hauríem d'esperar, doncs, que la de *tossa* també ho fos. Efectivament, en molts llocs ja la hi pronuncien, però no pertot arreu; al Pirineu es pronuncia sovint tancada (així a les cerdanes, a la *tossa Pelada* del Port del Comte...).

En la GEC, *tos* figura com a sinònim de *tossa*, en la seva accepció orogràfica. En tenim un exemple en el topònim *tos Pelat*, al camp de Lliria, el muntanyam que separa la vall Bona del barranc de Carraixet.

Mola figura com a terme propi en el lèxic de la geomorfologia. Les moles dels geomorfòlegs són, però, més aviat turons.

En la toponímia del País Valencià, de les Balears i del sud del Principat s'hi troben moltes moles. Pierre Deffontaines diu, per exemple, que la regió del sud de Morella (l'Alt Maestrat i l'Alcalatén, per la conca de l'Alt Millars) «és un país de moles i moletes». Però, de muntanyes —i grans muntanyes— que duquin el nom de *mola*, n'hi ha per totes les terres de llengua catalana on la morfologia ho permeti, començant ja per les mateixes Corberes, on tenim, entre altres, la *mola del Castell d'Òpol*. En algunes de

les zones on abunden més aquests relleus, el poble n'hi distingeix de diferents tipus. Així, a Mallorca trobem *moles*, *moletes* i *moletons*; i, a Vallada (la Costera), *moles*, *moletes* i *remoles*.

La plataforma amb què acaben, sobretot si són rocoses, és la *capçada* (DECLC). Així, per exemple a la vall del Flamicell, tenim la *capçada del Ban*, a Astell; i, més cap al sud, la *Capçada*, al planell de carena de la serra de la Bastida on es troba l'ermita de Santa Maria de Bellera. El mot *capçada* no manca tampoc en el català oriental ni en el meridional.

A la Cerdanya i a Andorra hi ha cims de testa pelada que reben el nom de *tosos*, la *tosa d'Alp*, per exemple. No hem de confondre aquest mot, que té *o* oberta i *s* sonora, i que és el participi del verb *tondre*, o sia *esquilar*, amb *tossa*. Gosariem dir que la *tosa* sovint és el cim que té una *tossa*. Tanmateix, tot i que els replans, els plans ondulats dels alts de les tosses, solen prestar-se al pasturatge, és més probable que amb el mot *tosa* no es faci referència a cap activitat relacionada amb el món de la ramaderia allí practica-da, ans més aviat sembla que s'hi vulgui descriure un cim que, com acabem de dir, es mostra pelat. *Tosa*, aleshores, equivaldria a «terreny descarnat, àrid»; talment com els topònims relativament freqüents *Calbell*, *Calbera* o *Calbet* (o, amb una velarització més intensa de la *l*, *Caubell*, *Caubera* i *Caubet*) que, en general, trobem aplicats a indrets pelats, sia tota una partida de terra significativament erma, una esllavisada, o encara, una muntanya amb el cim nu, pedregós o desproveït de vegetació (així, per exemple, el *bony de la Caubera*, al poble andorrà de Sant Julià de Lòria).

Tosa, de vegades, apareix en el nom de l'accident geogràfic com a element especificatiu de la denominació, i llavors es pot presentar tal qual o bé aglutinat amb algun terme topogràfic. Esmentem com a exemple d'aquest segon cas el *morral de Serratosa*, sobre Sant Hipòlit de Voltregà (Osona), a la serra de Sobremunt. El vessant que dona a la Plana de Vic és cobert d'una magnífica baga, però el bosc de pins —és a dir, la baga— no ultrapassa la carena, que, altrament, es veu pelada.

Com a exemple de *tosa* fent de determinatiu pur, no cal sinó evocar la *collada de Tosos*, camí habitual fins no fa gaire dels barcelonins per a accedir a la Cerdanya, i que molta gent estafà bàrbarament dient-ne de «Tosses».

Tosa, però, no és cap apel·latiu, sinó tan sols el nom amb què hom coneix uns concrets i determinats cims de la nostra geografia. És a dir, una denominació no extrapolable a altres cims, ni que aquests es presentin amb unes característiques semblants.